

H. van de Werken

Artis-safari in Afrika

met foto's van de schrijver

pp 1-152

Uitgeverij Ploegsma, Amsterdam

no date.

(ca. 1963)

Heel wat korter aangebonden was de olifant die ineens uit het moeras opdook. We hadden helemaal geen erg in hem gehad - en ons dus voor de zoveelste maal vergist in de afmetingen van de begroeiing. Het riet was aanzienlijk hoger dan het toch al leek, zeker een meter of vier, vijf, zodat een olifant er best in schuil kon gaan. Op de kop van de kolos troonde een kleine zilverreiger, die zich wiegend liet meërijden. Deze olifant wilde de maximale afstand tussen zich en ons - en hij maakte die wens duidelijk door met een vaartje uit het moeras in onze richting te stormen om ons op de vlucht te jagen. De verrassing over de tussen het riet verscholen olifant deed ons naar een hooggelegen plekje zoeken van waar we het moeras konden overzien. Toen we zo'n heuveltje hadden gevonden, wachtte ons een verbluffende aanblik. Want tussen het zacht wuivende riet ontwaarden tientallen en tientallen donkere ruggen van olifanten, dieren die tot dat moment volkomen voor ons verborgen waren gebleven ofschoon we toch al een paar keer helemaal om het moeras waren gereden. Voor de zoveelste keer bleek hoe op een zeer beperkt terrein en vlak bij de 'openbare' weg talloze dieren aanwezig kunnen zijn zonder dat men ze ziet.

Onze ritten om het grote moeras hadden mede ten doel Gertie op te zoeken, de neushoorn waarover ik het hiervoor al heb gehad. Gertie is een beroemd dier geworden door de reusachtige hoorn die ze eens op haar rug droeg en door haar makheid.

Jaren geleden waren er twee van die langhoornige rinocerossen, Gladys en Gertie. Sommige mensen beweren dat Gladys de moeder van Gertie was en dat de uitzonderlijk lange hoorn een erfelijkheidskwes- tie was, maar dat is allerminst zeker. Gladys' voorste hoorn was bijna 140 cm lang; die van Ger-

tie haalde bijna 138 cm, de langste neushoornhoorn die ooit gemeten zijn. Beide dieren werden in de loop van tijd zeer bekende en populaire verschijningen in Amboseli, de trekpleisters van het reservaat. Door onbekende oorzaak verloor Gladys in 1955 ongeveer veertig centimeter van haar hoorn, zodat Gertie de kampioene werd. Helaas werd Gladys in 1962 door stropers vermoord. Ook Gertie ging het minder goed. In 1953 had ze een jong gekregen, een mannetje, dat zonder oren en met slechts een halve staart ter wereld kwam, dus ook al een gemakkelijk herkenbaar dier dat al spoedig de naam Pixie kreeg. In 1956 verdween Gertie plotseling, Pixie - of M'sikia, 'zonder oren', zoals de Masai zeggen - in de steek latend. De 'kleine', voorzover er bij een 2½ jaar oude neushoorn nog van klein kan worden gesproken, werd liefdevol door Gladys verzorgd. Twee weken later dook Gertie weer op... in gezelschap van een heel klein jong dat ze dus kennelijk op een verborgen plaatsje op de wereld had gebracht. Pixie mocht zich bij moeder en zusje aansluiten en met z'n drieën trokken ze de volgende twee jaar rond, dat wil zeggen op hun oude vertrouwde terrein bij het moeras. In maart 1959 verloor Gertie door onopgehelderde oorzaak ongeveer dertig centimeter van haar hoorn.

Nog erger werd het een maand later toen een aantal vreemde neushoornmannetjes het gebied binnentrok en Gertie met een van deze dieren in conflict kwam. Het kostte haar de rest van de hoorn... Een paar maanden later schonk ze het leven aan een dochter.

In 1962, hetzelfde jaar waarin Gladys werd vermoord, meldde een wildwachter dat Gertie ernstig verwond was aan een oog. Prompt kwam vrijwel iedereen in het reservaat in actie. Toen men haar

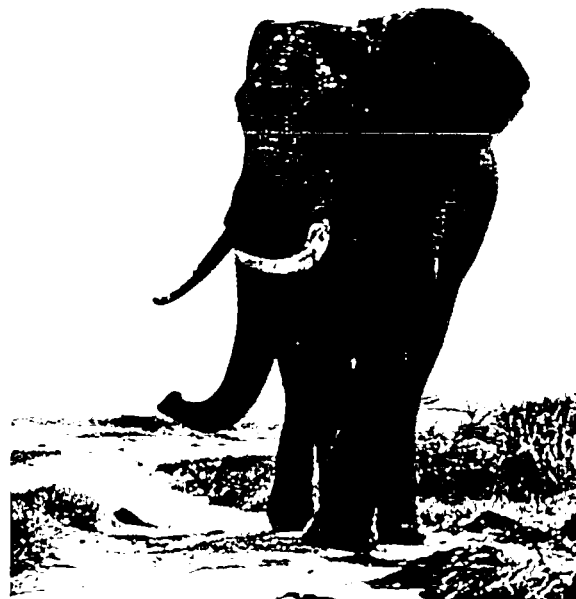
vond - ze was in gezelschap van haar inmiddels drie jaar oude dochter - bleek het oog dusdanig beschadigd te zijn dat er geen enkele hoop op herstel bestond. Het zo te laten en de natuur haar werk te laten doen, leek de gealarmeerde dierenarts onjuist. Hij was van mening dat het Gertie het leven zou kosten wanneer de zaak op z'n beloop werd gelaten. De ervaring had geleerd dat een dusdanig geblesseerd oog door de kleine buffelpickers zou worden uitgepikt, wat de neushoorn veel pijn en ook ernstige infectie zou opleveren. Herseninfectie, verzwakking en daardoor aanvallen van leeuwen of hyena's zouden vermoedelijk haar einde betekenen.

Er werd besloten, Gertie in de bush te opereren. Met behulp van een kruisboog werden haar de nodige verdovingsmiddelen ingeschoten, waarna de arts aan het werk kon. Het oog werd weggenomen, antibioticum ingespoten, de oogkas dichtgemaakt. In ongeveer een uur was alles achter de rug. Een paar uur later was Gertie, die niets van de operatie gemerkt heeft, weer op de been en wandelde langzaam weg, een beetje wankel nog. Na een paar weken was ze, wat gedrag betreft, vrijwel helemaal de oude.

Wonderlijk was dat zij vooral de eerste weken vaak door haar jong werd geleid. Die keek als eerste op wanneer er mogelijk gevaar dreigde en men heeft zelfs gezien dat ze de kop van haar moeder in de richting van een naderende auto duwde.

Het was een unieke operatie, die bewees wat de mens kan doen wanneer het erom gaat wilde dieren te beschermen.

Een en ander bracht gelukkig geen verandering in haar goedmoedige aard. Ze bleef kalm en rustig en even vriendelijk jegens duizenden toeristen die

De olifant kreeg bepaald een clownesk uiterlijk toen hij zich slurven vol water over de stoffige kop goot.

speciaal haar komen bezoeken. En als ze om de een of andere reden geen behoefte aan visite heeft, dan trekt ze zich terug. Zo ook tijdens ons bezoek. Haar hele, amper enkele vierkante kilometers grote woongebied speurden we af: geen Gertie. We zagen haar pas, toen we op het heuveltje stonden en de olifanten in het moeras bekeken. Heel in de verte kwam ze op een tamelijk open plek tussen het

riet te voorschijn. In gezelschap van een ... piepklein jong. Het was het enige wat we van haar te zien kregen. Pas een dag of veertien daarna heeft ze haar peuter aan het publiek voorgesteld

Geen Gertie dus, maar wel Pixie. Die stond vlak aan de rand van het moeras vreedzaam te eten. We reden heel dicht naar hem toe, zonder dat hij zich er iets van aantrok. Naar wij hoorden was hij

Pixie, de zonder oren geboren neushoorn, een beroemde verschijning in Amboseli. Nu ook een volkomen aan mensen gewend dier.

juist een paar dagen afwezig geweest, vermoedelijk achter een aantrekkelijke neushoorn dame aan. Zulke amoureuze avontuurtjes verlopen bij neushoorns niet bepaald zachtzinnig. Aan Pixie konden we het in Amboseli zelfs met eigen ogen aanschouwen. Hij zat wat je noemt onder de verwondingen. Aan de buik, op de flanken, aan de kop, overal bloedige striemen en schrammen, hier en daar zelfs diepe gaten. Het derde Pixie kennelijk niets. Zelfs de buffelpikker, die met geweld in een diepe wond zat te hakken, een afgrijselijk schouwspel waar je als toeschouwer geneigd bent een einde aan te maken, ontlokte geen enkele pijnlijke reactie aan Pixie. Het is niet onwaarschijnlijk dat de buffelpikkers met hun gehak de wonden schoon en vrij van parasieten houden en dus de genezing bevorderen. De vraag blijft, waarom ze wel zoveel aandacht aan de wonden besteedden, terwijl ze de honderden teken, die de flanken van Pixie bedekten en die, volgens hun Engelse naam, tick-birds, het hoofdbestanddeel van hun menu vormen, ongemoeid lieten. Het enige dat Pixie af en toe wel hinderde waren de buffelpikkers die hun prooi in de oren van de neushoorn zochten. Een gewone neushoorn kan de vogels, wanneer ze al te lastig worden, door flapperen met de oorschelpen verjagen; Pixie is daartoe helaas niet in staat en moet lijdzaam toestaan dat de brutale vogeltjes in zijn gehooropeningen duiken om er de eventueel aanwezige insecten uit op te diepen. Een ongetwijfeld nuttige maar voor het slachtoffer toch onplezierige bezigheid. Geregeld schudde Pixie althans met de kop maar

de buffelpikkers, soms met de hele kop in een oor gestoken, lieten zich niet zo gemakkelijk verjagen. Van alle kanten hebben we Pixie kunnen bekijken, ja, we hadden hem zelfs kunnen aanraken en, gezien zijn gedrag, hadden we dit waarschijnlijk wel ongestraft kunnen doen. Onverstoorbaar graasde hij voort - weinig van de bomen en de struiken, medeels van de grond: gras en andere lage gewassen. Wat op zichzelf weer merkwaardig is omdat de puntipneushoorn door de bouw van zijn bek met de vingerachtig uitstekende bovenlip de consumptie van boombladeren heet te zijn, terwijl de zogenaamde witte neushoorn met z'n brede bek als grazer bekend staat. Waaruit men maar weer kan afleiden, dat het moeilijk is in de natuur vaste regels op te stellen. Die kloppen slechts zelden.

Minder gemakkelijk maar toch nog onverwacht goedmoedig was de neushoorn die we soezend op een stukje zandgrond aantroffen. Het was een vredig tafereel. Buffelpikkers op z'n rug, smid-plevierren om hem heen. Aanvankelijk keek hij nauwelijks op toen wij in zijn domein arriveerden, maar na verloop van tijd raakte hij toch een beetje opgewonden. Het optrekken van een voorpoot was de eerste aanwijzing dat het hem begon te vervelen. Enkele minuten later hees hij zijn enorme lichaam op de been en keek ons even gespannen aan. Toen we iets terugreden, zakte zijn argwaan prompt. Zonder ons verder een blik waardig te keuren vlijde hij zich weer in het hete zand.

En heet was het. Zinderend heet. Er was geen sprake meer van zand; de weg bestond nu uit een centimeters dikke laag grijs stof, dat in onvoorstelbare wolken opwarrelde en overal doorheen drong. Het gulpte in dikke lagen over de auto heen en vloede nee, gutste precies al: water langs de ramen. Door

de rijsnelheid werd het af en toe zelfs als dikke ribbels langs de voorruit omhoog geduwd. Bochten moesten met de grootste voorzichtigheid worden genomen, niet alleen wegens het gevaar in de mulle grond te blijven steken, maar vooral omdat het door de wielen opgeworpen stof dan in zulke enorme hoeveelheden over de auto golfde, dat elk uitzicht verloren ging en er in de auto - ondanks het feit dat alle raampjes zorgvuldig waren gesloten - net zo'n vrijwel ondoorzichtig waas kwam te hangen als buiten. Men moet het een keer gezien hebben om te weten welk vreemd spul dit vette, kleverige Amboselstof is. Een paar uur blijft het in die toestand. Dan zorgt de vochtige wind, die van de Kilimandjaro komt, ervoor dat de vloeibare massa wat compacter en steviger wordt. Een en ander maakt het wel begrijpelijk, waarom men gedurende de heetste uren van de dag, zo tussen twaalf en vier uur, geen sterveling op weg en pad ziet.

Toch hadden we er geen spijt van, de stofwolken te hebben getrotseerd, want toen we langs een inham van het moeras reden, zagen we daar de buffel, verreweg de grootste buffelstier die ik tijdens al mijn tochten in Oost-Afrika heb gezien. Het was een onvoorstelbaar groot en dik dier, zwaar bemoderd omdat het net uit het moeras was gekomen. We reden zo dicht mogelijk naar hem toe, moeilijk en gevaarlijk. Het eerste omdat de kleiachtige grond, die in de regenperiode kennelijk onder water staat, nu grote kloven en barsten vertoonde, breed genoeg om een autowiel in te laten verdwijnen. Gevaarlijk omdat de buffel uitermate op z'n hoede was en ons zeer argwanend bleef bekijken. Zou hij aanvallen, dan was het te hopen dat we niet in de ruwe grond kwamen vast te zitten. Om hem heen scharrelde heel vredig, een half dozijn zilverrei-

gertjes rond, wachtend tot hij een pluk gras zou lostrekken, waarna zij zich op de verschrikte insecten konden werpen. Er kwamen echter geen lekkere hapjes want de stier bleef doodstil staan, de schuin naar beneden staande oorschelpen star op ons gericht. Hij was een toonbeeld van kracht. De basis van de kolossale horens lag als een ondoordringbaar pantser over de kop, een 'scheiding' in het midden, naar opzij uitvloeiend in een paar reusachtige kromme en vlijmscherpe punten, indrukwekkende wapens. Tien minuten, een kwartier, stonden mens en buffel doodstil tegenover elkaar, beide partijen even waakzaam. Waakzamer dan de witte reigertjes die hun gastheer voor gevaar heeten te waarschuwen, maar die onze aanwezigheid volkomen ongevaarlijk schenen te vinden en gewoon hun gang gingen.

Wij waren degenen die het opgaven. Voorzichtig manoeuvreerde Max de auto achteruit. Roerloos bleef de stier toekijken. Toen we enige ogenblikken later achter een bosje verdwenen, had hij zich nog steeds niet bewogen. Er was geen aanval geweest, er was zelfs niet bedreigd - en desondanks was het een van de spannendste momenten van de Amboselisafari geweest.

Buffels worden gewoonlijk beschouwd als de gevaarlijkste dieren van Afrika. Niet omdat ze zoveel agressiever zouden zijn dan andere grote dieren, maar vooral om hun onberekenbaarheid. Er zijn talloze factoren die invloed op hun stemming en gedrag jegens de mens kunnen hebben, de plaats waar men ze ontmoet, hun vroegere ervaringen met de mens, of er jongen zijn te verdedigen enzovoort. Van de meeste dieren weet en ziet men met een beetje ervaring wel hoe ze reageren. Bij de buffels blijft dit doorgaans verborgen tot ze het doen. Bo-

vendien schijnen de kolossen - en dat is dan een gevaar dat speciaal voor jagers geldt - ondanks ernstige verwondingen toch nog lang tot aanvallen, of misschien is het beter te zeggen tot verdedigen, in staat te zijn. Door jagers licht verwonde buffels blijven een doorlopend en verschrikkelijk gevaar voor elke mens die in hun buurt komt. De namiddag was een waar feest in Amboseli. Niet alleen door de imposante dierenwereld, de dansende kroonkranenvogels, voortsjokkende olifan-

ten, vriendelijke neushoorns, nieuwsgierige giraffen, maar hier vooral ook door het landschap met de dominerende Kilimandjaro, de sneeuwtop als kristal glinsterend in de zon. Van alle kanten reeds had ik de berg bekeken, van grote afstand en van nabij. Maar steeds was de berg in wolken gehuld;

Het optrekken van een voorpoot was de eerste aanwijzing dat wij hem begonnen te vervelen. Even later stond hij op. En wij gingen er wijselijk vandoor.

